

**АМЕРИКАНСКАТА СЪДЕБНА СИСТЕМА:
ДЪЛГОГОДИШНИ ТРАДИЦИИ И НОВИ ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА**
Ричард Ван Дуайзънд¹

В отговор на нарастващата натовареност на съдилищата и променящите се обстоятелства, които засягат американското общество през последните две десетилетия, съдилищата в САЩ експериментират с нови подходи и програми с цел пълното постигане на идеала за всеобщата справедливост. Тези нововъведения отразяват присъщата за американската структура на управлението гъвкавост, която ѝ е позволила да се адаптира в процеса на развитие на нацията през последните 220 години.²

В САЩ държавното управление е разделено на няколко нива – федерално, щатско и местно. Освен това функциите на държавно управление са разделени на законодателна, изпълнителна и съдебна власт. Концепцията за съдебната система като независима и отделна власт, равнопоставена на изпълнителната, е принос в теорията за управлението, въведена през XVIII век.³ Тъй като тя⁴ се развива в САЩ през последните два века, разделението на властите на законодателна, изпълнителна и съдебна за съдилищата се преплита с концепцията за независимостта на съдебната власт. Така възможността съдилищата да управляват своята дейност и финансовите средства, отпуснати им от правителството, която им е била дадена след 1930 г. с прехвърляне на функциите от изпълнителната власт – Министерство на правосъдието на новочуредената Административна служба на американските съдилища, е предизвикана по-скоро от съображения, свързани с принципа за независимост на съдебната власт, а не толкова с принципа за разделение на властите.

Това многообразие от управленски структури⁵ и нива е ясно и целенасочено неефективно. Съставителите на американската Конституция са подходили с дълбоко

¹ Авторът е завършил специалност "Право" в университета "Харвард". Заемал е длъжност главен консултант управление на съдилища в Националния център за щатски съдилища, който осигурява консултации, обучение, изследвания, технологии, управление и информационни услуги за подобряване на администрацията и качеството на правосъдието в САЩ и по целия свят (б.а.)

² Бившият заместник-министър на правосъдието на САЩ Арчибалд Кокс казва: „Първоначалната Конституция все още ни върши добра работа въпреки огромните промени, настъпили във всички аспекти на живота в страната, защото създателите ѝ са проявили гениалността да кажат достатъчно, но не прекалено много... Докато планът, начертан на Конституционния конвент, се е осъществявал успешно, докато страната се е разраствала и е просперирала както в материално отношение, така и в реализацията на своите идеали, Конституцията е придобивала много по-голямо величие и авторитет от това на отделния човек или на групата от хора” (б. пр.).

³ Съдебната власт е била считана за особено важна съставка на суверенната власт в държавата още в по-стари времена. Нужни са били много години, за да се стигне до изясняването, че правораздаването е самостоятелна държавна функция с органи, които я упражняват. Дълго време съдебната власт живее в рамката на изпълнителната власт като помощна функция. Но още през XVIII в. започва отделянето и обособяването на съдебната власт, за да достигне днес до изравненото ѝ положение спрямо законодателната и изпълнителната власт. (б. пр. – източник: Друмева, Е., „Конституционно право“, 2008 г.)

⁴ Разделението на властите е сред определящите принципи на властовия ред в модерната държава. В съвременната държава не може да има няколко самостоятелни и върховни власти. Различните органи на държавно управление действат в координация и реализират общо една държавна власт. Концепцията за разделението на властите не противоречи на единния характер на държавната власт, който произтича от принципа за народния суверенитет. (б. пр.)

⁵ Федералната структура, създадена от Конституцията, е основният компонент на американското държавно устройство. Но в действителност само по себе си то представлява мозайка, съставена от хиляди по-малки елементи – съставни части, които заедно изграждат цялото. Освен федералната власт съществуват властите в 50-те щата, както и тези в окръг Кълъмбия, а надолу в йерархията има още по-малки институции, които управляват окръзи, големи и малки градове, и села. Конституцията и

недоверие към идеята за предоставяне на повече власт на централното управление. Чрез разделяне на функциите и сферите на отговорност те са възнамерявали да създадат система на "контрол и баланс"⁶, която да възпрепятства правителството от произволно и жестоко упражняване на власт върху народа. Освен това, в края на XVIII век, основателите на американската система на управление са възнамерявали федералната ѝ децентрализация да стимулира иновациите и да насърчи експериментирането чрез конкуренция между отделните щати, между щатите и правителството и между трите власти.

Подходът към този тип държавно устройство е бил толкова широко и трайно възприет от американския народ, че разделението на властите е последователно реципирано в конституциите на всеки щат. По този начин имаме не една, а петдесет и пет съдебни системи в САЩ - федералната съдебна система и съдебната система на всеки от 50-те щати, Окръг Колумбия, Пуерто Рико и някои други територии.⁷ (В допълнение съществуват племенни съдилища за разрешаване на спорове между коренните жители на Америка). Съгласно Конституцията под юрисдикцията на федералните съдилища са спорове, свързани с военоморски въпроси, патенти и авторски права, несъстоятелност, международни спогодби, търговски спорове и спорове между отделни щати. Също така федералните съдилища имат правомощия да решават дела, свързани с нарушаване на федералното законодателство и Конституцията на САЩ. Под юрисдикцията на щатските съдилища са дела, свързани с щатското законодателство и нарушаване на Конституцията на щата, нарушаването на повечето федерални закони и на Конституцията на САЩ, както и искове съгласно общото право, основано на прецедентната правна система⁸, която САЩ наследява от Англия.

Въпреки че федералните съдилища може да са по-известни, щатските съдилища са тези, към които най-често гражданите и юридическите лица се обръщат, за да търсят правосъдие. Повече от 96% от общия брой на делата всяка година се завеждат пред

федералните власти се намират на върха на една държавна пирамида, която включва местните и щатските власти. В американската система на държавно устройство всяко ниво на управление притежава висока степен на автономност, а някои правомощия са запазени изключително за него. Споровете между отделните органи на властта се разрешават от съдилищата. Съществуват обаче въпроси от национален интерес, които изискват сътрудничество между всички нива на управление едновременно, а Конституцията осигурява и такава възможност. (б. пр.)

⁶ Разделението на властите и системата на контрол и баланс ("check and balances") в Конституцията на Съединените щати са един от най-високо ценените белези на американската демокрация. Те гарантират не само независимостта на съдебната власт, но и нейните големи права. Идеята се заражда в Древна Гърция и в нови времена се застъпва от английския философ Джон Лок и от барон де Монтескьо. Но "бащите-основатели" и по-конкретно - Джеймс Мадисън, с написването на Конституцията на Съединените щати, дават живот на тези идеи в републиканската форма на правителство, която създават след извоюването на независимостта. Независимостта на съдебната власт е въплътена в член 3 от Конституцията и получава по-нататъшен израз в първите десет поправки на Конституцията, които уреждат гражданските права. (б. пр.)

⁷ Островни територии на САЩ са тези територии, които не са част нито от някой от 50-те щата, нито от Федералния окръг Колумбия. Сред тях са Американска Самоа, Американски Вирджински острови, Гуам, Малки далечни острови, Пуерто Рико, Северни Мариански острови и др. Жителите на островните територии не дължат федерални данъци и не могат да участват в избори за президент и сенат. (б. пр.)

⁸ В случаи, които не са уредени с федерален закон или конституционна разпоредба, и федералните, и щатските съдилища обикновено се обръщат към прецедентното или общото право – набор от съдебни решения, обичаи и общи принципи, възникнал преди векове и продължаващ да се развива и до днес. В много щати прецедентното право продължава да играе важна роля при облигационни спорове, тъй като щатските законодателни събрания са сметнали за целесъобразно да не приемат закони, които квалифицират всеки възможен търговски спор. (б. пр.)

щатските съдилища - над 90 милиона дела годишно⁹. При осъществяване на дейността по правораздаване щатските съдилища трябва да се придържат към определени принципи, които са здраво закрепени в Конституцията, традицията и законодателството. Тези принципи са дефинирани и описани подробно в "Стандарти за ефективност на първоинстанционните съдилища" и "Стандарти за ефективност на апелативните съдилища", разработени от националните Комисии на съдиите и адвокатите и Националния център за щатски съдилища (Двата вида стандарти са доброволни и са създадени с цел оценка на работата на съдилищата. Разработването им е подкрепено с безвъзездни средства от Бюрото за подпомагане на правосъдието и Щатския институт за правосъдие).

- ✓ На първо място и преди всичко, те трябва да спазват закона и да основават своите решения на правнорелевантните факти;
- ✓ На второ място, те трябва да се водят от принципа за безпристрастност и да третират всички граждани еднакво;
- ✓ На трето място, като запазват своята административна независимост и независимостта за взимане на решения, те трябва да носят отговорност за своите решения, действия и при изразходване на публични средства;
- ✓ На четвърто място, те трябва да бъдат отворени за всички и да вършат своята работа открито;
- ✓ На пето място, те трябва да бъдат ефективни и експедитивни.

Нови подходи

Американската съдебна система е световно разпознаваема като неизменна черта на САЩ – чрез влиянието на създадените филми и телевизионни програми. Въпреки че съдебният процес с участие на жури си остава основополагащ елемент от правосъдната система на САЩ, делата, решавани от съдебни заседатели, са по-малко от 5%. Някои от делата се разглеждат от съдия без участие на съдебни заседатели, а преобладаващата част от делата се решават чрез преговори между страните. При спорове между физически или юридически лица, този тип уреждане на отношенията е познат като извънсъдебно споразумение. При разглеждане на дела за извършени престъпления, този способ е известен като “договаряне на признание”.¹⁰ Сключването на споразумение е широко критикувано, особено когато е резултат от липсата на достатъчен ресурс за осъществяване на наказателно преследване, осигуряване на защита или на неограничено право на преценка на прокурора. Все пак, при спазване на подходящи насоки и пряк съдебен надзор, сключването на споразумение осигурява бързо и лесно отсяване на делата, при които не съществува спор относно фактите по

⁹ Фактът, че федералните съдии разглеждат по неколкостотин хиляди дела на година, е впечатляващ; но фактът, че щатските съдилища разглеждат по няколко милиона случая годишно, е направо изумителен, въпреки че най-тежките дела си остават задължение на федералния съд. Мировите съдии и помощник-съдиите в отделните щати се занимават със сравнително маловажни казуси, но някои от най-важните решения по граждански дела се постановяват от съвсем обикновени първоинстанционни щатски съдии.

¹⁰ Както на щатско, така и на федерално ниво най-малко 90% от всички наказателни дела така и не стигат до съда. Причината за това е, че преди датата, за която е насрочено делото, прокурорът и адвокатът на защитата са постигнали споразумение по отношение на официалните обвинения, които ще бъдат повдигнати, и на вида на присъдата, която държавата ще препоръча на съда. Всъщност на подсъдимия е обещано някакво облекчение, ако той се признае за виновен. Тъй като договарянето на признание на практика решава съдбата на подсъдимия още преди делото, ролята на съдията е просто да се увери, че са спазени законите и конституционните процедури. Има три вида договаряне на признание, които при това не са взаимноизключващи се - смекчаване на обвиненията, отпадане на страничните обвинения и договаряне на наказание.

делото, както и съсредоточаване на ресурсите на наказателно правосъдната система в дела, при които въпросите за вината или невинността са особено важни.

В допълнение, през последните 20 години, както федералните, така и щатските съдебни системи са разработили нови подходи за изпълнение на целите на съдилищата. Тези подходи включват въвеждането в съдопроизводството на алтернативни способи за разрешаване на спорове като медиация и арбитраж; специализирани съдилища или специализирани отделения за определени категории дела според вида на спора или страните (включително търговски спорове, семейни спорове, както и дела свързани с малолетни и непълнолетни); и специализирани процедури, предназначени за решаване на проблеми, свързани с обичайни съдебни спорове като злоупотреба с наркотични вещества, домашно насилие и психично заболяване (често наричани "съдилища за решаване на проблеми").

Подобряване на обществената оценка

Макар че основанията за въвеждане на тези програми варират в зависимост от съда и от компетентността, те отразяват решителността на лидерите в Американската съдебна система да спазват петия принцип, цитиран по-горе - изграждане на възможно най-ефективния и бърз съдебен процес в съответствие и при спазване на останалите принципи. Освен това те биват въведени в отговор на търсенето на обществото за създаване на по-добри способи за разрешаване на спорове. Проучване на американското обществено мнение, например, проведено от Американската асоциация на юристите¹¹, посочва, че 78 % от анкетираният считат, че "на съдилищата им отнема твърде много време, за да си свършат работата", а според 77 % - "е твърде скъпо да се обърнеш към съда за разрешаване на спор", а 55 % от анкетираният одобряват налагането на алтернативни на лишаването от свобода наказания.

Тези резултати бяха повторени от проведеното национално проучване от "Корпорация Хърст" по поръчка на Националния център за щатски съдилища. Според него, около половината от анкетираният считат, че съдилищата, които разглеждат наказателни дела изпълняват зле или незадоволително своята дейност; повече от 50 % оценяват зле или незадоволително работата на съда при семейноправни спорове и младежка престъпност, а според една малка част съдилищата, които разглеждат спорове във връзка с изпълнение на договори, извършване на услуги или делата за имуществени и неимуществени вреди си вършат работата си добре или отлично. Най-висока степен на притеснение се отчита сред малцинствените групи.

Съдилищата по своето естество и същност не са и не могат да бъдат популистки институции (такива, които отразяват волята на обществото при взимане на своите решения), както беше признато и от покойния върховен съдия Търгуд Маршал - "Никога не бива да забравяме, че единственият източник на власт, до която ние като съдии се докосваме, е уважението на народа".

Извънсъдебно разрешаване на спорове

Създаването на извънсъдебни "алтернативни" или "допълнителни" способи за разрешаване на спорове е резултат на усилията за създаване на по-добър, по-бърз и по-ефективен начин за довеждане на делото до неговия край. Като се отчита фактът, че повечето спорове биват успешно разрешени в крайна сметка, очакванията са, че тези способи осигуряват възможност на страните да решат спора помежду си на по-ранен

¹¹ Американската асоциация на юристите е един от най-големите доброволни професионални организации в света, с близо 400 000 членове. Основна цел на асоциацията е развиване на върховенството на закона в САЩ и по света.

етап, предхождащ съдебно производство, като по този начин се избягва заплащането на значителни разходи и се намалява времето, необходимо за постигане на съгласие.

Медиацията¹² (това е способ, при който се използва една трета "независима" към спора страна, с помощта на която страните постигат споразумение) напоследък често се използва за разрешаване на търговски спорове, при развод и родителска отговорност, причинени имуществени или неимуществени вреди, при искове с малък материален интерес (например, когато претенцията е за по-малко от 5 хил. долара), спорове за правото на водоползване, както и спорове между наематели и наемодатели. Също така медиацията се използва и за определяне размера на обезщетението, което обвиняемият или непълнолетният извършител ще плати на потърпевшия. Обикновено страната, която не е удовлетворена от постигнатото споразумение, може да отнесе спора в съда без да понася санкция.

Арбитражът¹³ (способ за решаване на спорове от един или няколко независими арбитри, посочени от страните въз основа на тяхната специализирана компетентност) често се учредява като клауза в рамките на договор за строителство, медицински услуги, брокерски услуги или трудови договори. Арбитражните решения са задължителни за страните и не подлежат на преразглеждане.

Други способи¹⁴ за решаване на спорове като предварителна независима оценка (експертна оценка на проблемите и размера на щетите, основана на подробни становища от двете страни) или съкратено проучване от съдебни заседатели¹⁵ (способ за съкратено представяне на доказателствата и аргументите на неофициално жури) се използват по-рядко, обикновено при сложни дела или спорове с голям материален интерес.

Оценките, които бяха проведени, показват, че медиацията е "по-добрият" способ за разрешаване на спорове в сравнение със стандартния съдебен процес по отношение на степента на удовлетвореност на ищеца и спазване на сключеното споразумение. Въпреки че чрез тези способи разрешаването на спор е по-бързо и евтино, от особено значение е в кой момент възниква необходимостта да се приложи алтернативният способ за решаване на спорове, който плаща разноските, както и качеството и контрола

¹² Медиацията е частен, конфиденциален процес, при който безпристрастна трета страна помага на спорещите страни да изяснят тезите си и да постигнат споразумение по своя воля. Медиаторът не е съдия. Тук самите страни по спора упражняват контрол върху окончателното споразумение. Медиацията е особено подходяща за ситуациите, при които спорещите страни имат трайни взаимоотношения – такива например са конфликтите между членове на едно семейство, между съседи, между работодатели и служители или между наемодатели и наематели.

¹³ Арбитражният процес прилича на съдебно дело. След като изслуша и двете страни по един спор, едно безпристрастно лице - арбитър, решава как трябва да бъде разрешен спорът. Няма съдия или съдебни заседатели. Вместо това арбитърът, избран и от двете страни, взима окончателното решение. Арбитрите могат да бъдат с всякакво образование и професионална квалификация.

¹⁴ Други способи за алтернативно разрешаване на спорове са и установяване на факти от неутрална страна, което е неформален процес, при който трета страна, избрана доброволно от спорещите, разследва обстоятелствата по съответния спор; Минипроцес, при който всяка страна представя гледната си точка като при съдебен процес пред комисия, съставена от подбрани представители на двете страни, както и от представители на неутрална трета страна. Минипроцесите имат за цел да определят точно естеството на спора и да открият възможните изходни позиции за преговори; Частно съдийстване – при този метод за алтернативно разрешаване на спорове се прибегва до услугите на пенсионирани съдии, които са готови да разгледат спора срещу определена такса.

¹⁵ Съкратеният съдебен процес е процедура, управлявана от съда, която се провежда, след като делото е било заведено, но преди влизането му в съдебна зала. При него всяка от страните представя аргументите си пред съдебни заседатели (обикновено шестима), като подготвя резюме на позицията си и кратки встъпителни и заключителни речи. Едно от основните предимства на съкратения съдебен процес е спестеното време. Подобен процес може да трае по-малко от ден за разлика от обикновените процеси в съдебна зала, които се точат дни, а понякога и седмици.

от страна на програмите за алтернативно разрешаване на спорове. Възникват много въпроси и по отношение на справедливостта на арбитражните клаузи като част от потребителските договори.

Произход на специализираните съдилища

Специализираните съдилища¹⁶, които са създадени в отговор на необходимостта от разглеждане на определен тип дела или заради страните в процеса, не са нови за правната система. Канцеларският съд¹⁷ в щата Делауеър е специализиран по търговски спорове откакто е учреден, а първият "съд за непълнолетни" е създаден в началото на ХХ-ти век. Въпреки това, поради нарастващото одобрение, че сложността на някои видове дела или на специфичните нужди на някои от страните изисква специфична експертиза, услуги, процедури, или условия, органите на съдебните системи в много от щатите са предвидили отделяне на съдебни зали, обнародване на нови правила, избор на съдии със специфична експертиза за разглеждане на търговски спорове, семейни спорове, домашно насилие или дела за престъпления, извършени от непълнолетни.

В допълнение – назначават се съдии, притежаващи задълбочени познания и опит по правни и финансови въпроси, свързани с търговския оборот; съдилищата, които разглеждат търговски спорове, разполагат със специфични процедури и производства, които позволяват бързо разпределение на сложни дела и съдебни зали, оборудвани с последната съвременна техника за управление на информацията и визуализация, включително системи за провеждане на видеоконферентни разговори, които позволяват на свидетелите да дават показания без да напускат работното си място.

В съдилищата, които разглеждат дела, свързани с домашно насилие, се наблюдава повишаване на сигурността и подобряване на процеса по консултации, предоставяне на услуги, свързани с лечение, както и осигуряване на обособени места за свидетели и поддръжници на всяка от страните.

Съдилищата, специализирани в разглеждане на семейни спорове, са създадени с цел да се улесни управлението на информация и услугите, предоставяни на членовете на семейството, които могат да бъдат включени в няколко различни типа производства, за да се гарантира, че решенията, които засягат семейството, са съгласувани и че необходимите услуги са предоставени както спрямо индивидуалната нужда на членовете му, така и на семейството като цяло. Значението на този процес на координация може да се илюстрира с този пример:

Тринадесетгодишно момче се сбива в училище след като е наблюдавало баща си в пияно състояние да бие майка му и агресивно да разтърсва едногодишната му сестра, за да спре да плаче. След действията на момчето следват: повдигнато обвинение срещу него като непълнолетен извършител; жалба срещу бащата за домашно

¹⁶ Може би най-известните специализирани съдилища са тези за маловажни иски. Те имат юрисдикция върху случаи, при които материалният интерес не надвишава определена сума. Сумата варира в различните щати, но обикновено е 500 или 1000 долара. Съдът за маловажни иски позволява сравнително бързо и неформално разрешение на прости казуси. Таксите за завеждане на дело са ниски, а участието на адвокати в повечето случаи не се насърчава. Така съдилищата за маловажни иски стават лесно достъпни за средностатистическия гражданин.

¹⁷ Канцеларският съд в Делауеър е най-известният, високо уважаван и дългогодишен съд сред щатите, които имат някакъв вид специализация за разглеждане на сложни търговски дела. Той е съд от системата "право на справедливостта". Съществува повече от 200 години. Компетентността му да разглежда дела по системата на справедливостта е обща от гледна точка на компетентността на Висшия Канцеларски съд във Великобритания (съществува до 1873 г.), тъй като Канцеларският съд в Делауеър е създаден още преди отделянето на американските колонии. Общото събрание може да възложи на съда допълнително компетентността да разглежда въпроси, основани на закона като източник на правото.

насилие и малтретиране на дете; майката подава молба за развод и изисква ограничителна заповед за защита на семейството от бащата.

В съдебна система без специализиран съд за разглеждане на семейни спорове всяко от тези правни действия може да бъде извършено пред различни съдии в различни съдилища. Ако семейството е социално слабо, е възможно за всяко дело да назначава отделен адвокат, а социалните работници и пробационните служители към всеки отделен съд събират информация за семейството и я съхраняват в досиета, които са на разположение само на конкретния съд.

В случай че съдиите не разполагат с цялата необходима информация, свързана със случващото се в семейството, при извършено престъпление от непълнолетния, съдията може да предостави попечителските права на бащата, докато съдията разглеждащ делото за домашно насилие, може да осъди бащата с наказание лишаване от свобода, а в същото време съдията, който разглежда делото за домашно насилие, може да назначи семейни консултации; в същото време съдебните разпореждания по делото за домашно насилие и делото за насилие върху дете могат да изискват участие на бащата в различни програми за рехабилитация на алкохолно зависими за различен период от време.

Съдилища за решаване на проблеми

Така наречените "съдилища за решаване на проблеми"¹⁸ започват своето съществуване през 1989 г. с възникването на Съд за разглеждане на дела за злоупотреба с наркотични вещества в Маями. С горещи привърженици и с финансиране от федералното правителство този тип съдилища са се разпространяват в цялата страна и разширяват своята юрисдикция за разглеждане на дела, които не са свързани с употреба на наркотични вещества. Тези съдилища възникват като резултат от неудовлетворението на съдиите, които се срещат с едни и същи лица, които многократно извършват едни и същи престъпления. Тяхната философия се корени поне отчасти в оригиналната концепция за съда за престъпления на непълнолетни, който следва да изпълнява ролята на "неправителствен родител", по-загрижен за справяне с проблемите на детето, поведението му и неговите нужди, отколкото изисква анализът на представените данни по делото.

Този вид съдилища използват властта за налагане на мерки за процесуална принуда върху обвиняемия, като го включват в програми за лечение или други програми, но също и подбират необходимите програми за ефективно справяне с основни проблеми на страните по делото – като злоупотреба с наркотични вещества, психично здраве, контрол на гнева, или проблеми, свързани с бедността.

Съдилищата за решаване на проблеми се отличават с:

- ✓ Непосредствен мониторинг на обвиняемия за спазване условията на мерките за процесуална принуда и напредъка в лечението както от пробационните служители, така и от корекционните служители и съда;
- ✓ Пряка интервенционистка роля на съдията по отношение на обвиняемия наред със значителното намаляващото влияние на застъпническата роля, традиционно използвана от прокурорите и адвокатите в САЩ;
- ✓ Помирение между прокурора и обвиняемия, според което, ако обвиняемият отговаря на условията и завъши програмите, предвидени в мерките за процесуална принуда, обвиненията ще отпаднат или осъждането ще бъде заличено.

¹⁸ "Problem-solving courts"

Вариация на модела за съд за разглеждане на дела за злоупотреба с наркотични вещества или свързани с психичното здраве е "Централен общностен съд", който разглежда дела за множество престъпления, извършени в квартали на Ню Йорк, които са извършени без употреба на насилие (вандализъм, кражби, проституция, неплащане на пътни такси и др.). Ако обвиняемият признае за извършеното престъпление, чрез използване на високотехнологична система съдията и адвокатът могат бързо да проверят дали обвиняемият е извършвал предходни нарушения, и ако има такива, дали е провеждано лечение за наркозависимост, психична болест или е бил включен в други програми за лечение под надзора на съда. Тази информация, наред с информацията, получена при проведеното обсъждане с обвиняемия, се използва за налагане на наказание пробация с осигуряване на социални услуги, свързани със здравето, заетостта, образованието, настаняването и други социални услуги, които се предоставят в сградата на съда. Обикновено се налага и задължителна мярка "полагане на обществено полезен труд".

Предимствата от съществуването на този тип съдилища са следните:

- ✓ Вероятността нарушителите, които завършат успешно определените програми, да извършат друго престъпление е далеч по-малка в сравнение с лишените от свобода нарушители, осъдени за подобни престъпления;
- ✓ Нарушителите се държат пряко отговорни и понасят незабавно предвидените последици от неспазване на пробационните мерки;
- ✓ Разходите за осигуряване на лечение са далеч по-малко от разходите за лишаване от свобода;
- ✓ Насърчават координацията при налагането на пробационни мерки и услуги;
- ✓ Укрепват общественото доверие в съдебната система.

Въпреки предимствата на съдилищата за разрешаване на проблеми тяхното съществуване повдига някои въпроси относно спазването на фундаменталните принципи, цитирани по-горе. Тези опасения възникват по отношение на специализираните съдилища и способите за алтернативно разрешаване на спорове. Например:

- ✓ Когато съдиите излязат от традиционната им роля или когато изработените процедурни правила не се спазват, съществува възможност за нарушаване на първия и втория принцип цитирани по-горе (основаване на решенията на само на правнорелевантните факти, безпристрастност и еднакво третиране);
- ✓ Тенденцията към специализация на съдилищата може да доведе до ограничаване на ефективността на действията на съдебната система и ефективното упражняване на административен контрол и надзор върху цялата съдебна система, което е предизвикателство с оглед спазването на третия принцип (отчетност в действията и използването на публични ресурси);
- ✓ Допълнителните средства за провеждане на тези програми, много от които започват с ограничена по време безвъзмездна финансова помощ, може да ограничат способността на съдебната система да подкрепи основни действия, засягащи други страни по делото, което застрашава четвъртия принцип (че съдилищата трябва да са отворени към всички); и
- ✓ Накрая, тъй като на проведената Конференцията на щатските съдебни администратори се отбелязва преобладаващо одобрение относно Съдилищата за разрешаване на спорове, "очевидно е, че отнема повече време на съдията и

администрацията да вижда обвиняемия 15 или 20 пъти в течение на една година или повече, отколкото при признание на вината или осъждане на някого за виновен. Тази допълнителна натовареност засяга не само съдията и съдебните служители, но също така и другите съдии и служители в съдебния район, който трябва да компенсира допълнителната заетост на ангажирания съдия". По този начин спазването на петия принцип (ефективност и бързина) може да бъде засегнато.

Граници за XXI век

Съдилищата, които възприемат нови посоки за развитие, са добре запознати както с потенциалните ползи, така и с възможните опасности, и уверено осъзнават предизвикателството, че в стремежа да се подобри ефективността и достъпа до съда, не трябва да се застрашават другите основополагащи принципи на американската правосъдна система.

Процесът на развитие на нововъведения, опитите и разпространението на новите идеи, което стои в основата на обсъдените по-горе нови посоки за развитие, илюстрира едно от най-големите предимства на федералния тип държавно устройство в Америка - че щатите може да служат като "лаборатории" за развитие и изпитване на иновативни подходи за посрещане на основните отговорности на правителството в границите, определени от конституцията.

В действителност, търсенето на ефективни подходи се простира извън границите на САЩ чрез адаптиране на програми, разработени в други страни, а съдилищата на други страни прилагат своевременно наученото тук. Тази присъща динамика дава надежда и увереност, че признатите държавноправни традиции на правосъдната система в САЩ ще бъдат важна гаранция, докато преминаваме през XXI век.

Превод: Мария Христова, студентка V-ти курс в специалност "Право" в Юридическия факултет на СУ "Св. Климент Охридски"